

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. birželio 23 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Donato Šerno (kolegijos pirmininkas), Egidijos Tamošiūnienės (pranešėja) ir Agnės Tiknūtės,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnaginėjo civilinę bylą pagal ieškovų K. M. ir N. M. kasacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 25 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovų K. M. ir N. M. ieškinį atsakovams L. S., A. K., R. K., S. M., O. Č., S. S., I. M., R. K., E. M., D. M. J., A. J. dėl teisės įteisinti paprastojo remonto darbus be bendraturčių sutikimo; tretieji asmenys, nepareišiantys savarankiškų reikalavimų, Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos, uždaroji akcinė bendrovė „Senamiesčio ūkis“ ir antstolė Irena Beliačic.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiamą dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių galimybę įteisinti savavališkos statybos padarinius per teismo sprendimu nustatytą terminą be bendraturčių sutikimo, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovai prašė pripažinti neteisėtą atsakovų (bendraturčių) atsisakymą duoti sutikimą gauti statybą leidžiantį dokumentą pastato, esančio Vilniuje, (*duomenys neskkelbtini*), remonto darbams įteisinti pagal UAB „Architektūros projektai“ parengtus gyvenamojo namo projektinius pasiūlymus, projekto Nr. PP-AP-2020/01-000; pripažinti ieškovams teisę be atsakovų sutikimo gauti statybą leidžiantį dokumentą pagal nurodytus projektinius pasiūlymus remonto darbams (stogo dangos pakeitimui, dūmtraukių bei kamizų remontui ir restauravimui; pastogės medinės konstrukcijos remontui, esamų 3 (trijų) tūrinių stoglangių $1,40 \times 1,10 \times 2,50$ m išmontavimui, atkuriant 2 pirminio dydžio mažesnius tūrinius stoglangius, tose pačiose autentiškose vietose, rytiniame ir pietiniame fasaduose, o vieną esamą stoglangį suremontuojant) atlikti; priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
3. Ieškovai nurodė, kad jie yra patalpų Vilniuje, (*duomenys neskkelbtini*), savininkai. Pastatas pripažintas regioninės reikšmės nekilnojamąja kultūros vertybe. 2008 m. nustačius, kad būtinas pastato stogo dangos bei pastogės konstrukcijos remontas, nes pro stogo konstrukcijas į pastato vidaus patalpas skverbėsi vanduo, buvo padaryta žala ir bendrojo naudojimo patalpoms, ir ieškovų turtui, ieškovai inicijavo avarinės būklės stogo konstrukcijų remontą, kuriam kiti bendraturčiai sutikimo nedavė. Ieškovai nurodė, kad atliko statybos darbus saugodami jiems po pastato pastogę priklausančią butą (turtą) ir rūpindamiesi viso pastato bendrąja konstrukcija – stogu. Darbai buvo atlikti 2014 m. ir vėliau teismo sprendimu pripažinti savavališkais. Teismas įpareigojo teisės aktų nustatyta tvarka gauti statybą leidžiantį dokumentą savavališkai atliktiems darbams įteisinti, terminas buvo atidėtas iki 2020 m. kovo 12 d. Nustatytu terminu darbai nebuvo atlikti ir ieškovai prašo įteisinti savavališkos statybos padarinius, užuot, vykdant teismo įpareigojimą, pastato stogą tiesiog nugriovus. Ieškovų teigimu, jų teikiamas projektas atitinka tiek savavališkos statybos pašalinimo, tiek teismų sprendimų esmę. Pastato administratorius organizavo atsakovų balsavimą raštu dėl pritarimo projektiniam pasiūlymui, tačiau balsavimas pripažintas neįvykusiu. Dėl to ieškovai prašo pripažinti teisę įteisinti savavališkos statybos rezultata – gauti statybą leidžiantį dokumentą be atsakovų sutikimo.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

4. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2022 m. kovo 17 d. sprendimu ieškinį atmetė.
5. Teismas nustatė šias faktines aplinkybes:
  - 5.1. ieškovai yra patalpų, esančių Vilniuje, (*duomenys neskkelbtini*), savininkai;
  - 5.2. ieškovo iniciatyva Vilniuje, (*duomenys neskkelbtini*), neįrengtoje pastogėje, (*duomenys neskkelbtini*), kuri priklauso viso namo bendraturčiams bendrosios dalinės nuosavybės teise, atlikti darbai, jų savavališkumo faktas konstatuotas Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos 2015 m. vasario 11 d. aktu, įsiteisėjusiais Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. spalio 17 d. sprendimu ir Vilniaus apygardos teismo 2018 m. spalio 11 d. nutartimi;
  - 5.3. savavališkos statybos akte konstatuota, kad ieškovas, neturėdamas statybą leidžiančio dokumento, atliko statinio kapitalinio remonto darbus, t. y. pakeitė stogo laikinąsias konstrukcijas (gegnes), pakeitė stogo dangą, apie 0,4 m padidino stogo aukštį, įrengė tris tūrinius stoglangius ($1,40 \text{ m} \times 1,10 \text{ m} \times 2,50 \text{ m}$);
  - 5.4. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. spalio 11 d. nutartimi nustatyta, kad jeigu ieškovas per teismo nustatytą terminą neįteisins savavališkos statybos, jis įpareigojamas per tris mėnesius nuo termino savavališkai statybai įteisinti pabaigos savo lėšomis išardyti savavališkai perstatytą neįrengtos pastogės stogo konstrukciją, demontuojant tris stoglangius; neįvykdžius šio įpareigojimo, ieškovas įpareigotas mokėti baudą į Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos sąskaitą – po 3 Eur už kiekvieną uždelstą teismo sprendimo neįvykdymo dieną, skaičiuojant nuo datos, iki kurios turėjo būti pašalinti savavališkos statybos padariniai;
  - 5.5. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2019 m. spalio 17 d. nutartimi atidėjo (pratęsė) sprendimo įvykdymo terminą iki 2020 m. kovo 12 d.;

- 5.6. ieškovas statybą leidžiančio dokumento negavo, neišardė pastogės stogo konstrukcijos, Vilniaus miesto apylinkės teismas 2020 m. liepos 9 d. išdavė vykdomąjį raštą.
6. Įvertinęs įsiteisėjusio teismo sprendimo privalomumą (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 18 straipsnis), tai, kad ieškovo i teismą šiuo ieškiniu kreipėsi po to, kai buvo suėjęs terminas teismo sprendimui, dėl kurio neįvykdymo jau yra išduotas vykdomasis raštas, įvykdyti, taip pat kad byloje nėra duomenų, jog ieškovas būtų dar kartą kreipęsis į teismą dėl įvykdymo termino atidėjimo (pratęsimo), kad buvo nustatytos teismo sprendimo neįvykdymo pasekmės, teismas padarė išvadą, kad, ieškinį tenkinus, būtų sudaryta galimybė ieškovams įteisinti savavališką statybą, nors teismų procesiniais sprendimais nustatytas terminas jau yra pasibaigęs.
7. Palyginęs ieškinio reikalavimus ir savavališkos statybos aktą bei įvertinęs stogo darbų specifiką, teismas nusprendė, kad ieškinio tenkinimas dėl atskirų darbų (pvz., dūmtraukių, kamizų remontas, restauravimas, stoglangio remontas) paneigtų stogo darbų vientisumą arba, labiau tikėtina, nebūtų galimas, neteisinus kitų (esminių) pastato darbų. Be to, ieškovo teigia, kad ieškinys yra reiškiamas siekiant pripažinti ieškovams teisę įteisinti savavališkos statybos darbus, t. y. gauti statybą leidžiantį dokumentą be bendraturčių sutikimo. Teismas nenustatė pagrindo spręsti, kad ieškiniu siekiama gauti bendraturčių sutikimą atlikti kitus (t. y. ne savavališkos statybos) darbus.
8. Vilniaus apygardos teismas, išnagrinėjęs bylą pagal ieškovo apeliacinį skundą, 2022 m. spalio 25 d. nutartimi pirmosios instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą.
9. Apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad pagal nustatytas faktines aplinkybes pirmosios instancijos teismas pagrįstai nusprendė, jog terminas savavališkai atliktiems darbams įteisinti nagrinėjamos bylos atveju yra pasibaigęs. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad nagrinėjant bylą dėl savavališkos statybos akto ieškoviui buvo sudarytos galimybės spręsti klausimus dėl namo gyventojų sutikimo atlikti statybos darbus pagal esamą projektą, kuris būtinas norint gauti statybos leidimą, tačiau negauta duomenų, kad ieškovas būtų pasinaudojęs įstatymo jam suteikiama ir teismo posėdžio metu išaiškinta teise kreiptis į teismą su prašymu pripažinti teisę be gyventojų sutikimo gauti statybą leidžiantį dokumentą teisės akto nustatyta tvarka.
10. Apeliacinės instancijos teismo vertinimu, ieškovo iš esmės prašo pakartotinai revizuoti ankstesnius teismų sprendimus, jais nustatytas šalių teises ir pareigas, teismų įvertintas aplinkybes ir dėl jų padarytas išvadas, siekia, kad jiems būtų sudaryta galimybė įteisinti savavališką statybą, nors tam nustatytas terminas jau yra pasibaigęs ir yra išduotas vykdomasis raštas. Taigi, apeliacinės instancijos teismo vertinimu, ieškinio reikalavimų tenkinimas būtų reikšęs įsiteisėjusio ir *res judicata* (teismo galutinai išspręstas klausimas) galią turinčio teismo sprendimo revizavimą ir pakeitimą.
11. Ieškovo ieškinyje nuosekliai nurodė, kad ieškiniu buvo siekiama savavališkos statybos įteisinimo, o ne savavališkos statybos padarinių pašalinimo. Apeliaciniame skunde ieškovo jau nurodė, kad bylos esmė yra įsiteisėjusio teismo sprendimo įvykdymas ne įteisinant savavališką statybą, tačiau atliekant veiksmus, kuriais bus ištaisyti savavališkos statybos akte nurodyti pažeidimai. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad ieškovo neiškiai ir nevienareikšmiškai apeliaciniame skunde bandė performuluoti ieškinio dalyką ir pagrindą, nors tai draudžiama (CPK 141 straipsnio 1 dalis).
12. Vilniaus apygardos teismas 2018 m. spalio 11 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 2A-9-431/2018 nustatė konkrečias teismo sprendimo neįvykdymo pasekmes: neteisinus savavališkos statybos ieškovas buvo įpareigotas savo lėšomis išardyti savavališkai perstatytą neįrengtos pastogės stogo konstrukciją, demontuojant tris stoglangius. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad teismo procesiniais sprendimais konstatavus, jog ieškovas turi besąlyginę pareigą pašalinti savavališkos statybos padarinius išardant savavališkos statybos objektą, ieškovo bando revizuoti ir išvengti *res judicata* galią turinčių teismo sprendimų įvykdymo.
13. Nors ieškovo nurodė, kad projekto medžiaga visiškai atitinka savavališkos statybos pasekmių pašalinimo turinį ir esmę, tačiau nepagrindė aplinkybės, kad nurodytas darbų mastas yra pakankamas siekiant pašalinti savavališkos statybos padarinius. Apeliacinės instancijos teismo vertinimu, ieškovo apeliaciniame skunde siekia iš naujo nustatyti faktines aplinkybes, t. y. teikia argumentus dėl stogo aukščio, bendraturčių neva nepagrįsto atsisakymo duoti sutikimą atlikti stogo remonto darbus, siekdami paneigti teismų jau nustatytas faktines aplinkybes.

III. Kasacinio skundo ir atsilepimo į jį teisiniai argumentai

14. Ieškovo kasaciniu skundu prašo panaikinti Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. kovo 17 d. sprendimą ir Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 25 d. nutartį, bylą grąžinti pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo. Kasacinis skundas yra grindžiamas šiais argumentais:
- 14.1. Bylą nagrinėję teismai neatskleidė (nesuprato) bylos esmės ir netinkamai identifیکavo ginčo dalyką, nepripažinę ieškovo teisės savavališkos statybos faktą spręsti kompleksiskai, t. y. dalį padarinių pašalinant, dalį – įteisinant (teismams nusprendus, kad ieškovo siekia išimtinai įteisinti savavališkos statybos padarinius, o esant praleistam terminui, to daryti negalima), ir tokiu būdu savo sprendimais įpareigojo ieškovus atlikti darbus, kurių rezultatas reikš Kultūros vertybių registre esančio pastato konstrukcijos be stogo atsiradimą, neįvertinant fakto, kad parengtas ir suderintas projektas neprieštaruoja imperatyviesiems aplinkos apsaugos, paveldosaugos, saugomų teritorijų apsaugos teisės aktų reikalavimams, teritorijų planavimo dokumentams, nepažeidžia trečiųjų asmenų teisių ir teisėtų interesų, be to, pati Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos neprieštaravo ieškovo reikštiesiems teisme reikalavimams. Skundžiamais procesiniais sprendimais buvo sukurta problematiška ir neišsprendžiama situacija, kai ieškovoams buvo užkirsta galimybė išspręsti savavališkos statybos faktą taip, kad po atliktų darbų pastatas turėtų stogą ir jam nebūtų daroma žala. Teismai ieškovo reikalavimo iš esmės net nenagrinėjo (nevertino atsakovo atsisakymo motyvų teisėtumo, nesprendė ieškovo ir atsakovo interesų pusiausvyros santykio ir kitų tokiame ginčui aktualių elementų), motyvuodami išimtinai įsiteisėjusiuose teismų sprendimuose nustatyto termino praleidimu ir galiojančiu įpareigojimu pašalinti savavališkos statybos padarinius.
- 14.2. Teismai klaidingai nusprendė, kad ieškovo, prašydami pripažinti jiems teisę gauti statybą leidžiantį dokumentą be atsakovo sutikimo, siekia įteisinti savavališkos statybos akte užfiksuotą padėtį, nepaisydami ieškovo aiškaus pareiškimo, jog jie niekuomet nesiekė įteisinti būtent tokios situacijos, kokia yra nustatyta savavališkos statybos akte, nes visų akte nurodytų darbų įteisinimas objektyviai nėra įmanomas dėl prieštaravimo specialiesiems saugomos teritorijos ir objekto tvarkymo ir apsaugos reikalavimams. Buvo neatskleista bylos esmė (CPK 327 straipsnio 1 dalies 2 punktas) – teismai netinkamai nustatė, kurią dalį įsiteisėjusio teismo sprendimo šioje byloje siekė įvykdyti ieškovo (ar yra siekiama įteisinti statybą, ar pašalinti savavališkos statybos padarinius). Ieškovo teikė reikalavimą dėl teisės gauti statybą leidžiantį dokumentą be atsakovo sutikimo pagal projektinius pasiūlymus, kuriuose išdėstytas kompleksinis savavališkos statybos fakto išsprendimas – dalį atliktų remonto darbų pašalinant, dalį įteisinant, įrodžius, kad jie neprieštaruoja imperatyviesiems aplinkos apsaugos, paveldosaugos, saugomų teritorijų apsaugos teisės aktų reikalavimams, teritorijų planavimo dokumentams, nepažeidžia trečiųjų asmenų teisių ir teisėtų interesų, paaiškindami, jog jie neturi galimybės tiesiog pašalinti savavališkos statybos padarinius, išvardytus savavališkos statybos akte (pašalinti naujai pakeistas stogo laikinąsias konstrukcijas (gegnes), pašalinti pakeistą stogo dangą), nes tai reikštų namo be stogo konstrukcijos atsiradimą. Tuos darbus, kuriuos galima atlikti elementaraus išardymo (grąžinimo į pradinę padėtį) būdu, jie atliks, pvz., išmontuos savavališkos statybos akte užfiksuotus savavališkai įrengtus stoglangius, likę darbai, t. y. pertvarkyta stogo konstrukcija, gali būti įteisininti. Į ieškovo teiktą reikalavimą neįsigilinę ir jo net nenagrinėję teismai pažeidė ieškovo teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, įtvirtintą Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje.
- 14.3. Kreipdamiesi į teismą ieškovo siekė įvykdyti vieną iš Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 27 straipsnio 5 dalyje išvardytų sąlygų,

reikalingų statybą leidžiančiam dokumentui gauti, – įgyti teisę gauti statybą leidžiantį dokumentą nesant bendraturčių sutikimo. Tam, kad statybą leidžiantis dokumentas būtų išduotas, ieškovai turėjo gauti daug kitų dokumentų ir atlikti daug kitų darbų, liudijančių norimos įteisinti statybos atitikti galiojantiems normatyvams. Jeigu teismas būtų tinkamai įsigilinęs į ieškovo apeliacinio skundo motyvus, būtų buvę aišku, jog, suteikus teisę gauti statybą leidžiantį dokumentą be atsakovo sutikimo, įsiteisėję sprendimai nebūtų nei revizuoti, nei pakeisti, nes tai nereikštų automatiško savavališkos statybos įteisinimo, o tik suteiktų tam galimybę. Teismas ieškovo reikalavimą atmetė ne dėl bendraturčių nesutikimo pagrįstumo (tai buvo šios bylos ginčo dalykas ir to atsakovai byloje neįrodė), bet dėl visiškai nesuprantamų, nelogiškų ir nepagrįstų priežasčių, netinkamai interpretuodami teisės aktus, nepaisydami nacionalinių ir tarptautinių išaiškinimų, konstitucinės doktrinos, neįsigilinę į ieškovo procesinius dokumentus ir reikalavimus bei neteisingai įvertinę įsiteisėjusio teismo sprendimo esmę ir reikšmę.

- 14.4. Bylą nagrinėję teismai nusprendė, jog, pasibaigus teismo sprendime nustatytam terminui savavališkai statybai įteisinti, asmens teisė įteisinti savavališkas statybas apskritai išnyko, taigi, įsiteisėjusiam teismo sprendime nustatytą terminą laikė naikinamuoju. Toks aiškinimas prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir EŽTT) ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimams, apeliacinės instancijos teismų plėtojamai praktikai, Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros įstatymui, Statybos įstatymui ir Civilinio proceso kodeksui. Sistemaiškai aiškinant Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros įstatymo (toliau – TPSVPĮ) 14 straipsnį ir CPK 284 straipsnį, kuriais remdamasis teismas buvo nustatęs 9 mėnesių terminą savavališkai statybai įteisinti, ir termino praleidimo padarinius, akivaizdu, jog nustatytas terminas yra atnaujinamas.
- 14.5. Ieškovo buvo nustatytas terminas teisei, įtvirtintai TPSVPĮ 14 straipsnio 5 dalyje, nevaržomai įgyvendinti, tuo laikotarpiu nepatiriant jokių neigiamų padarinių, susijusių su savavališkos statybos faktu, taip pat buvo nustatytas padarinių situacijos, kai laiku nėra įgyvendinama teisė įteisinti savavališką statybą, – ieškovams ima galioti naujas įpareigojimas pašalinti savavališkos statybos padarinius per 3 mėnesius, o jo neįvykdžius – baudos mokėjimas už kiekvieną uždelstą teismo sprendimo įvykdymo dieną. Nuo įsiteisėjusių teismų sprendimų priėmimo ieškovai dėjo aktyvias pastangas užtikrinti, kad statybos savavališkumas būtų pašalintas – siekė išsiaiškinti ir gauti patvirtinimą, kuriuos iš atliktų darbų galima įteisinti, o kurie privalo būti pašalinti. Ir nors ieškovai pakartotinai nesikreipė į teismą, kad terminas sprendimui įvykdyti būtų dar kartą pratęstas, tokio veiksmo neatlikimo padariniams pripažintina pradėta taikyti bauda, bet ne pačios civilinės teisės, nustatytos TPSVPĮ 14 straipsnio 5 dalyje, išnykimas, atsizvelgiant į aktyvias ir kryptingas (nors ir užsitęsusias) ieškovo pastangas gauti statybą leidžiantį dokumentą. Laiku negavus statybą leidžiančio dokumento ieškovams ėmė galioti naujas įpareigojimas dėl savavališkos statybos padarinių pašalinimo, bet tai nepanaikino jiems įstatymo nustatytos teisės įteisinti savavališkas statybas. Tai pažeistų ne tik Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 31 d. nutarime įvardytą teisinės atsakomybės proporcingumo principą, bet ir elementarų teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimą (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 1.5 straipsnis). Teismų sprendimų ydingumą patvirtina minėtas Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriame pažymėta, kad tarp siekiamo tikslo ir pasirinktų priemonių šiam tikslui pasiekti turi būti teisinga pusiausvyra (proporcingumas). Taigi, jei neteisėtos statybos padarinius galima pašalinti statinio negriaujanant, jo griovimas gali reikšti proporcingumo principo pažeidimą.
- 14.6. Bylą nagrinėję teismai apribojo ieškovo nuosavybės teisę, užkirsdami jam kelią leisti įteisinti savavališką statybą teismo sprendimo, nustatančio atsakovo duoti bendraturčių sutikimą neteisėtumą, pagrindu. Neturėdami pastato bendraturčių (atsakovo) sutikimo, ieškovai neturi galimybės pateikti visų statybą leidžiančiam dokumentui gauti privalomų dokumentų ir dėl to negali įgyvendinti statytojo teisės pagal Statybos įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 1 ir 3 punktų reikalavimus. Ginčijamais sprendimais nustatytas ieškovo nuosavybės teisės ribojimas nebuvo atliktas remiantis įstatymu, kadangi galiojantys teisės aktai nenustato naikinamojo termino savavališkai statybai įteisinti. Ribojimas nebuvo ir nėra būtinas demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ar konstituciskai svarbius tikslus, nes, remiantis ieškovo užsakymu parengtais ir su Kultūros paveldo departamentu suderintais projektais, juose nurodyta įteisinti savavališką statybą neprieštarauja imperatyviems aplinkos apsaugos, paveldosaugos, saugomų teritorijų apsaugos teisės aktu reikalavimams, teritorijų planavimo dokumentams, nepažeidžia trečiųjų asmenų teisių ir teisėtų interesų. Ribojimai taip pat nėra proporcingi, atsizvelgiant į tai, jog ieškovai įpareigojimo įteisinti savavališką statybą neįgyvendino ir vis dar negali įgyvendinti dėl objektyvių kliūčių – atsakovo nesutikimo.
- 14.7. Apeliacinės instancijos teismas peržengė apeliacinio skundo ribas ir viršijo savo kompetenciją, neteisėtai prisiimdamas funkcijas, kurias įstatymų leidėjas yra pavedęs spręsti Valstybinei teritorijų planavimo ir statybos inspekcijai prie Aplinkos ministerijos bei Kultūros paveldo departamentui prie Kultūros ministerijos. Teismas neteisingai interpretavo Statybos įstatymo ir TPSVPĮ nuostatas, pažeisdamas ieškovo teisę į teisingą bylos nagrinėjimą.
- 14.8. Skundžiamais teismų procesiniais sprendimais buvo sukurta ydinga teisinė situacija, kai pagal šiuo metu galiojančius teisės aktus ir reikalavimus yra įmanoma dalies atliktos rekonstrukcijos įteisinimas, nes atlikta tokio pobūdžio rekonstrukcija nėra draudžiama, tačiau tokia galimybė negali būti įgyvendinta, nes nėra atsakovo (pastato bendraturčių) sutikimo. O atsakovai atsisako duoti sutikimą, be kitų priežasčių, ir dėl to, jog yra įsiteisėjęs teismo sprendimas, kuriuo ieškovai yra įpareigoti pašalinti savavališkos statybos padarinius. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad neleistina tokia situacija, jog atskirų teisių įgyvendinimas tarpusavyje būtų susijęs taip, kad, neįgyvendinus vienos teisės, negalimas kitos teisės įgyvendinimas, o tos antrosios teisės nebūtų galima įgyvendinti, kol neįgyvendinta pirmoji (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-148/2013).
15. Atsakovė I. M. atsiliepimu į kasacinį skundą prašo Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 25 d. nutartį palikti nepakeistą. Atsiliepimas grindžiamas šiais argumentais:
- 15.1. Ieškovas reikalauja teismo pripažinti: (i) teisę gauti statybą leidžiantį dokumentą; (ii) teisę įteisinti savavališkos statybos padarinius (kvalifikuojant juos kaip remonto darbus); (iii) teisę atlikti įteisinimą be atsakovo sutikimo. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra akcentuojamas teismo sprendimo privalomumo principas bei principas, kad neteisės pagrindu teisė neatsiranda, aiškiai pasisakyta, kad procesiniai veiksmai, kuriais yra siekiama išvengti teismų sprendimų vykdymo, prieštarauja teismų sprendimų *res judicata* galiai, privalomumui ir pažeidžia principą *ex injuria jus non oritur* (neteisės pagrindu teisė neatsiranda). Šiuo metu ieškovas neturi teisės įteisinti savavališkos statybos, nes tai prieštarautų principui *ex injuria jus non oritur*. Ieškinio reikalavimai prieštarauja įsiteisėjusiam teismo sprendimui, kuris privalo būti vykdomas ir kuriuo šiuo metu besąlygiškai privalo būti pašalinti savavališkos statybos padariniai. Šioje civilinėje byloje yra bandoma tiesiogiai paneigti kitoje byloje priimto teismo sprendimo privalomumo galą, išvengti teismo sprendimo vykdymo.
- 15.2. Ieškovo pozicija dėl to, ko jie siekia ieškiniu, yra nenuosekli, galimai sąmoningai siekiant sukelti sumažintą procesą ir vilkinti bylos nagrinėjimą. Nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme ieškovai laikėsi pozicijos, kad ieškiniu siekiama įteisinti savavališką statybą; apeliaciniame skunde ieškovai poziciją pakeitė iš esmės – teigė, kad nebesiekia įteisinti savavališkos statybos, o neva siekia įvykdyti teismo sprendimą. Kasaciniame skunde ieškovai suformulavo jau trečią ieškiniu siekiamą rezultato versiją – „kompleksinį“ siekį dalį savavališkos statybos rezultato įteisinti, o dalį – pašalinti. Ieškovo bandymai sukelti sumažintą dėl ieškinio esmės yra galimai susiję su bandymu vilkinti procesą ir apskritai išvengti pareigos pašalinti savavališkos statybos padarinius įvykdymo.
- 15.3. Ieškovai bando teismą įtikinti, kad neva atsakovai sudaro kliūtis įvykdyti teismo sprendimą. Priešingai, atsakovai visada reikalavo kuo skubiau įvykdyti teismo sprendimą. Nei sprendimas šioje byloje, nei atsakovo sutikimas nebūtinai ieškovo darbams, kuriais būtų šalinamos savavališkos statybos pasekmės (Statybos įstatymo 27 straipsnio 1 dalies 7 punktas).
- 15.4. Kasaciniame skunde siekiami teismą įtikinti, kad norimi įteisinti savavališkos statybos darbai nepažeidžia nekiliojamųjų kultūros vertybių apsaugos reikalavimų, ieškovai remiasi į bylą pateiktą Tvarkybos darbų projektą, tačiau nesąžiningai bando nuslėpti faktą, kad į

bylą pateiktas Tvarkybos darbų projektas yra parengtas vadovaujantis ne dokumentu „Gyvenamojo namo projektiniai pasiūlymai, projekto Nr. PP-AP- 2020/01-000“, nurodomu iškinyje, o pagal visiškai kitą su iškiniu nesusijusį dokumentą „Pastogės (*duomenys neskelbtini*), Vilniuje avarijos grėsmės šalinimo tvarkybos darbų projektas“ Nr. Elvora 1154-10-TP-ASS-4. Taigi Tvarkybos darbų projektas nepatvirtina ieškovo įrodinėjamos faktinės aplinkybės, kad jie nepažeidė kultūros vertybės vertingųjų savybių. Tvarkybos darbų projekto analizė patvirtina, kad jame net neužsimenama apie ieškovo galimybę atlikti (įteisinti) visus iškinyje nurodytus darbus, taip pat įteisinti 0,4 m stogo pakėlimo darbus, kurių faktas ir įteisėtumas konstatuotas savavališkos statybos aktu ir įsiteisėjusiais teismų sprendimais. Teismui buvo pateiktas ne tas pat Tvarkybos darbų projektas, kuris buvo pateiktas Kultūros paveldo departamentui.

- 15.5. Ieškoviui neturi teisės didinti statinio aukščio ir (ar) įteisinti savavališkos statybos darbų, kuriais buvo padidintas statinio aukštis, nes tai pažeistų kultūros paveldo apsaugą reglamentuojančias teisės normas. Dėl to ieškovo siekis įteisinti pastato stogo aukšto padidinimą turi būti vertinamas itin atidžiai, nes tokiu įteisinimu būtų pažeistos pastato vertingosios savybės (didinant pastato aukštį, didėtų jo tūris, keistųsi fasadai). Aplinkybė, kad buvo neteisėtai padidintas statinio aukštis, yra nustatyta savavališkos statybos aktu, kuris yra *prima facie* (oficialusis) įrodymas.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme ribų

16. Bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme ribas apibrėžia CPK 353 straipsnis. Nurodyto straipsnio pirmojoje dalyje nustatyta, kad kasacinis teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, patikrina apskustus sprendimus ir (ar) nutartis teisės taikymo aspektu. Kasacinis teismas yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų aplinkybių.
17. Kasacijos objektas nagrinėjamoje byloje yra apeliacinės instancijos teismo nutartis, kuria paliktas nepakeistas pirmosios instancijos teismo sprendimas atmesti ieškovo ieškinį pripažinti neteisėtu atsakovo (bendraturių) atsisakymą duoti sutikimą gauti statybą leidžiantį dokumentą pastato, esančio Vilniuje, (*duomenys neskelbtini*), remonto darbams įteisinti pagal UAB „Architektūros projektai“ parengtus gyvenamojo namo projektinius pasiūlymus bei pripažinti ieškovo teisę be atsakovo sutikimo gauti statybą leidžiantį dokumentą pagal nurodytus projektinius pasiūlymus remonto darbams atlikti. Šie darbai turėjo būti atliekami siekiant įvykdyti įsiteisėjusius Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. spalio 17 d. sprendimą ir Vilniaus apygardos teismo 2018 m. spalio 11 d. nutartį, priimtus civilinėje byloje pagal ieškovo K. M. ieškinį atsakovei Valstybinei teritorijų planavimo ir statybos inspekcijai prie Aplinkos ministerijos dėl savavališkos statybos akto ir privalomojo nurodymo panaikinimo bei atsakovės priešieškinį ieškovui dėl savavališkos statybos padarinių šalinimo. Taigi nagrinėjamoje byloje sprendžiama tik dėl ieškovo teisės atlikti statybos darbus be bendraturių sutikimo, nebevertinant teismo sprendimais nustatytų savavališkos statybos padarinių šalinimo proporcingumo. Kasacinis teismas šioje nutartyje nevertina ir nepasisako dėl tų kasacinio skundo argumentų, kurie susiję su galimu ieškovo teisių pažeidimu šiuo aspektu. Be to, atsižvelgiant į tai, kad kasacinis teismas nenustato faktinių aplinkybių, sprendžiant dėl ieškovo kasacinio skundo pagrįstumo, nebus vertinamos faktinės aplinkybės, susijusios su ieškovo galimybėmis pašalinti savavališkos statybos padarinius vienu ar kitu būdu.

Dėl teismo sprendimo dėl savavališkos statybos padarinių vykdymo ypatumų

18. Byloje nustatyta, kad ieškovas 2014 m. atliko pastato, pripažinto regioninės reikšmės nekilnojamąja kultūros vertybe, stogo kapitalinio remonto darbus. Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos 2015 m. vasario 11 d. savavališkos statybos aktu konstatavo, kad ieškovas atliko statinio kapitalinio remonto darbus, neturėdamas statybą leidžiančio dokumento. 2015 m. vasario 11 d. privalomuoju nurodymu, remiantis TPSVP 14 straipsnio 2 dalies 2 punktu, ieškovui nurodyta išardyti savavališkai pastatytas (įrengtas, sumontuotas ir pan.) ar perstatytas statinio dalis ir, jeigu būtina, sutvarkyti statybvietę; išardyti savavališkai perstatytą neįrengtos pastogės stogo konstrukciją, įrengtus tūrinius stoglangius. Konstatuotas atliktų savavališkos statybos darbų mastas: pakeistos stogo laikinėsios konstrukcijos (gegnės), pakeista stogo danga, apie 0,4 m padidintas stogo aukštis, įrengti trys tūriniai stoglangiai (1,40 m × 1,10 m × 2,50 m). Ieškovas, nesutikdamas su nurodytu savavališkos statybos aktu ir privalomuoju nurodymu, apskundė juos teismui, o Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos pateikė priešieškinį ieškovui dėl savavališkos statybos padarinių šalinimo.
19. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2016 m. spalio 17 d. sprendimu ieškinį atmetė, o priešieškinį tenkino: nustatė ieškovui 9 mėnesių terminą, skaičiuojamą nuo sprendimo įsiteisėjimo dienos, teisės aktų nustatyta tvarka gauti statybą leidžiantį dokumentą savavališkai atliktiems darbams, nurodytiems 2015 m. vasario 11 d. savavališkos statybos akte, įteisinti. Vilniaus apygardos teismas, išnagrinėjęs bylą apeliacine tvarka, 2018 m. spalio 11 d. nutartimi pakeitė pirmosios instancijos teismo sprendimą: papildomai nustatė, kad jeigu ieškovas per teismo nustatytą terminą neįteisins savavališkos statybos, jis įpareigojamas per tris mėnesius nuo termino savavališkai statybai įteisinti pabaigos savo lėšomis išardyti savavališkai perstatytą neįrengtos pastogės stogo konstrukciją, demontuojant tris stoglangius; neįvykdžius šio įpareigojimo, įpareigojo ieškovą mokėti po 3 Eur baudą į Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos sąskaitą už kiekvieną uždelstą teismo sprendimo neįvykdymo dieną, skaičiuojant nuo datos, iki kurios turėjo būti pašalinti savavališkos statybos padariniai.
20. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2019 m. spalio 17 d. nutartimi atidėjo (pratęsė) sprendimo dalies, kuria leista ieškovui teisės aktų nustatyta tvarka gauti statybą leidžiantį dokumentą savavališkai atliktiems darbams įteisinti, įvykdymo terminą iki 2020 m. kovo 12 d. Ieškovas per nustatytą (pratęstą) terminą statybą leidžiančio dokumento negavo, pastogės stogo konstrukcijos neišardė, daugiau dėl teismo sprendimo įvykdymo termino pratęsimo į teismą nesikreipė. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2020 m. liepos 9 d. išdavė vykdomąjį raštą. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2023 m. sausio 30 d. nutartimi antstolei leista taikyti ieškovui sprendimo nevykdymo pasekmes – išieškoti 3 Eur baudą už kiekvieną uždelstą teismo sprendimo neįvykdymo dieną, skaičiuojant nuo 2020 m. kovo 13 d., iki bus pašalinti savavališkos statybos padariniai arba teisės aktų nustatyta tvarka įteisinta savavališka statyba.
21. Ieškoviui ieškinį šioje byloje pareiškė 2020 m. rugpjūčio 12 d., t. y. pasibaigus teismo pratęstam terminui teismo sprendimo daliai, kuria ieškovui leista įteisinti savavališkos statybos darbus, įvykdyti. Ginčijamais procesiniais teismų sprendimais konstatuota, kad tokio termino pasibaigimas užkerta kelią įteisinti savavališkas statybas be bendraturių sutikimo, pripažįstant, jog ieškovai, siekdami tokią teisę įgyvendinti, iš esmės siekia revizuoti teismų sprendimus nustatytus faktus ir išvengti įsiteisėjusių teismų sprendimų vykdymo.
22. CPK 18 straipsnyje nurodyta, kad įsiteisėjęs teismo sprendimas, nutartis, įsakymas ar nutarimas yra privalomi valstybės ar savivaldybių institucijoms, tarnautojams ar pareigūnams, fiziniams bei juridiniams asmenims ir turi būti vykdomi visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje. Šioje

teisės normoje įtvirtintas privalomas teismo įsiteisėjusio procesinio sprendimo vykdymas. Tai reiškia, kad šalių ginčas yra išspręstas negrįžtamai ir bylos šalys bei kiti dalyvavę byloje asmenys nebegali iš naujo pareikšti teisme tų pačių reikalavimų tuo pačiu pagrindu, taip pat kitoje byloje ginčyti teismo nustatytus faktus ir teisinius santykius, t. y. nebeturi teisės dėl to paties ginčo (reikalavimo) kreiptis į teismą ateityje (CPK 279 straipsnio 4 dalis), ir konstatuojamas teisinis taikos atkūrimas tarp šalių (CPK 2 straipsnis). Tai reiškia, kad tai, kas nuspręsta teismo, yra privaloma visiems teisės subjektams ir turi būti vykdoma, įsiteisėjusio teismo sprendimo teisingumas negali būti kvestionuojamas kitaip negu instancine tvarka (Konstitucinio Teismo 1997 m. spalio 1 d. nutarimas).

23. Teismo sprendimui įsiteisėjus, jei pareigą vykdyti teismo sprendimą turintis asmuo to neatlieka savanoriškai, teismo sprendimas gali būti vykdomas priverstinai. Vykdomo procesą, jo eigą, galimus atlikti vykdymo proceso dalyvių veiksmus reglamentuoja CPK, Sprendimų vykdymo instrukcija ir kiti nominaliai teisės aktai (CPK 1 straipsnio 1 dalis, 583 straipsnio 1 dalis). Vykdomo procesas yra grindžiamas bendraisiais teisiniais teisėtumo, interesų derinimo ir proporcingumo ir kitais principais. Byloje ieškovams pareiškus ieškinį dėl savavališkos statybos įteisinimo be bendraturčių sutikimo turi būti įvertinta ar toks sutikimas būtinas, ar teismas gali leisti tai atlikti be bendraturčių sutikimo, jei nustatoma, kad savavališkos statybos padariniai nebuvo pašalinti per teismo nustatytą terminą.

Dėl teisės įteisinti savavališkos statybos darbus be bendraturčių sutikimo įgyvendinimo

24. Nagrinėjamoje byloje įsiteisėjusiais teismų sprendimais ieškovui buvo nustatyta teisė per teismo nustatytą terminą įteisinti jo atliktus savavališkos statybos (stogo kapitalinio remonto) darbus, o nustatytu terminu to neatlikus – pareiga per kitą teismo nustatytą terminą pašalinti savavališkos statybos padarinius.
25. Šiame kontekste teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad nors savavališkų statybų atveju yra pažeidžiamos viešosios teisės normos, įstatymo leidėjas nustatė savavališko statinio statytojui (savininkui) galimybę išvengti nepageidaujamų savavališkos statybos padarinių – pareigos nugriauti statinį (ar jo dalį) – ir suteikė teisę bei galimybę įstatymų nustatyta tvarka parengti reikalingus statybų dokumentus jau pastatytam statiniui (atliktiems darbams) įteisinti. Ši statybą reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatyta savavališkai statomų (pastatytų) statinių įteisinimo galimybė yra išimtinė, taikytina tokiais atvejais, kai, vadovaujantis teisingumo, protingumo kriterijais, įpareigojimas statinį nugriauti arba pertvarkyti yra akivaizdžiai neproporcinga (neadekvati) padarytam teisės pažeidimui sankcija. Savavališkos statybos padarinių pašalinimas įteisinant ar nugriauant statinius yra įstatymų pažeidimų pašalinimas bei visuomenės interesų gynimas, o ne tokio statinio statytojo (savininko) pažeistų teisių gynimas. Įstatymo leidėjo savavališkos statybos statytojui (savininkui) nustatyta teisė įteisinti savavališką statybą negali būti laikoma neribota (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-388/2014).
26. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį ir į tai, kad EŽTT gana principingai vertina aiškiai neteisėtos statybos, vykdytos neturint reikiamų leidimų, klausimus (žr., pvz., *mutatis mutandis* (su būtiniais (atitinkamais) pakeitimais) EŽTT 2016 m. balandžio 21 d. sprendimą (nuosavybės teisių aspektu) byloje *Ivanova ir Cherkezov prieš Bulgariją*, peticijos Nr. 46577/15; 2020 m. rugpjūčio 4 d. sprendimą byloje *Kaminskas prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 44817/18; 2022 m. sausio 18 d. nutarimą dėl peticijos neįprastu būdu byloje *Szczypiński prieš Lenkiją*, peticijos Nr. 67607/17 ir kt.); tokiais atvejais teismo sprendimais pašalinti neteisėtos statybos padarinius paprastai siekiama atkurti tokią padėtį, kokią ji būtų buvusi, jei būtų buvę paisoma teisės aktų reikalavimų, ir siekiama atgrasyti kitus galimus teisės pažeidėjus. Šio pobūdžio bylose EŽTT dažnai kartojama bendrąjį principą, kad valstybės turi plačią vertinimo laisvę teritorijų planavimo ir nekilnojamojo turto plėtros politikos įgyvendinimo srityje (iš esmės statybų srityje).
27. Tokio išimtinio savavališkos statybos įteisinimo galimybė neabejotinai turi įtakos teismo sprendimo, nustatančio teisę atlikti tokius veiksmus, priverstiniam vykdymui. Teismo sprendimas, kuriuo asmuo įpareigojamas įteisinti savavališką statybą ir (ar) pašalinti savavališkos statybos padarinius, savo esme yra priskirtinas nepiniginio pobūdžio sprendimų kategorijai – tai yra sprendimas, kuriuo asmuo įpareigojamas atlikti tam tikrus veiksmus, nesusijusius su turto ar lėšų perdavimu (CPK 273 straipsnis). Tokio teismo įpareigojimo ypatumas yra tas, kad veiksmui turi būti atlikti per teismo nustatytą terminą, o jo priverstinis vykdymas pasižymi tam tikrais ypatumais. Nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų bendroji vykdymo tvarka reglamentuojama CPK LVII skyriuje, kurio 763 straipsnyje nustatyta, jog teismo sprendimai vykdomi laikantis bendrų CPK VI dalyje nurodytų nuostatų su šiuo skyriuje nurodytomis išimtimis. Jeigu atsakovas teismo sprendimu yra įpareigotas atlikti arba nutraukti tam tikrus veiksmus, nesusijusius su turto ar lėšų perdavimu, tačiau savo iniciatyva jų neatlieka, taikomos CPK 771 straipsnyje nustatytos priverstinio vykdymo priemonės.
28. CPK 273 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad jeigu nurodytus veiksmus gali atlikti arba nutraukti tik atsakovas arba jeigu atsakovas įpareigojamas pašalinti statybos pažeidžiant teisės aktų reikalavimus padarinius, teismas sprendime nustato terminą, per kurį sprendimas turi būti įvykdytas, ir nurodo, kokio dydžio bauda atsakovui yra skiriama, jeigu jis per nustatytą terminą neįvykdydys sprendimo ar nenutrauks nurodytų veiksmų. Kadangi savavališkos statybos įteisinimas yra asmens teisė, o ne pareiga, teismas, įvertinęs bylos faktines ir teises aplinkybes ir nustatęs, kad statyba, dėl kurios vyksta ginčas, yra galima ir esmingai nepažeidžia įstatymo saugomų interesų, gali nustatyti terminą, per kurį asmuo turi pradėti ir baigti savavališkos statybos įteisinimo procedūrą, o šios sąlygos nevykdant dėl nuo statytojo priklausančių priežasčių (nesikreipia, nepateikia visų dokumentų ir pan.), suėjus terminui, statinys turi būti nugriautas statytojo lėšomis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-388/2014; 2015 m. sausio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-43/2015; kt.).
29. Pagal nurodytą teisinį reglamentavimą asmuo, kuris teismo sprendimu pagrindu turi įteisinti savavališką statybą arba pašalinti savavališkos statybos padarinius, tai gali padaryti per teismo nustatytą terminą. Tokio teismo nustatomo termino prigimtis yra procesinė, o paskirtis – skatinti ir sudaryti sąlygas asmeniui pačiam atlikti veiksmus ir taip per trumpiausią laiką ir kuo ekonomiškiau įvykdyti teismo sprendimą (CPK 7 straipsnio 1 dalis). Šių veiksmų neatlikus per teismo nustatytą terminą teismo sprendimas yra vykdomas priverstinai, taikant įstatyme nustatytas sankcijas. Teismas taip pat turi teisę esant motyvuotam asmens prašymui pratęsti ar nustatyti naują teismo sprendimo įvykdymo terminą. Tokie procesiniai sprendimai priimami byloje, kurioje priimtas teismo sprendimas dėl savavališkos statybos padarinių šalinimo.
30. Teismo sprendimas, kuriuo nustatytas terminas savavališkai statybai įteisinti ar jos padariniams pašalinti, reiškia, kad tokio pobūdžio įpareigojimai gali būti atliekami iki šio termino pabaigos. Taigi būtent šiuo laikotarpiu turi būti atlikti visi veiksmai, skirti atitinkamais terminais savavališkai statybai įteisinti ar jos padariniams pašalinti: atliekami, derinami projektavimo darbai, esant poreikiui gaunamas bendraturčių sutikimas, atliekami statybos darbai ir kt. Nagrinėjamoje byloje būtent ir keliama klausimas dėl galimybės atlikti nurodytus darbus be bendraturčių sutikimo.
31. Teisėjų kolegija pažymi, jog ieškovai šioje byloje siekia įteisinti atliktus savavališkos statybos darbus, teigdami, kad, jiems norint įteisinti tokius statybos darbus, yra reikalingas atsakovų sutikimas, tačiau šio atsakovo nepagrįstai neduoda. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad nors bendraturčiai turi teisę atsisakyti duoti sutikimą atlikti tam tikrus veiksmus, tačiau toks atsisakymas turi būti pagrįstas realia jų teisių ar teisėtų interesų pažeidimo grėsme, kylančia iš statybos ar rekonstrukcijos darbų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1064/2003; 2008 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-58/2008; kt.). Tačiau nagrinėjamoje byloje tokio atsisakymo priežasčių vertinimas negali būti atliktas atsietai nuo byloje susiklosčiusių aplinkybių, t. y. kad ieškovai siekia įteisinti savavališką statybą be bendraturčių sutikimo pasibaigus teismo sprendimo, leidžiančio tai atlikti, nustatytam terminui.
32. Pažymėtina, kad savavališkos statybos padarinių šalinimas vykdomas pagal Statybos įstatymo ir kitų teisės aktų nuostatas. Statybos įstatymo 2 straipsnio 46 dalyje savavališka statyba apibrėžiama kaip statinio ar jo dalies statyba neturint galiojančio statybą leidžiančio dokumento arba

jį turint, bet pažeidžiant esminius statinio projekto sprendinius. Priklausomai nuo nustatytų savivališkos statybos padarinių pobūdžio yra sprendžiama, kaip jie turi būti pašalinti ir ar savivališka statyba (jos dalis) gali būti įteisinta. Pagal Statybos įstatymo 32 straipsnį savivališkos statybos padariniai šalinami TPSVPĮ nustatyta tvarka. Šio įstatymo 14 straipsnyje detalizuota, kokia tvarka ir terminais šalinami savivališkos statybos padariniai. Kasaciniame skunde visiškai nepagrįstai teigiama, kad įstatymas nenustato termino savivališkai statybai įteisingi. TPSVPĮ 14 straipsnyje detalai reglamentuota, kokius veiksmus asmuo, gavęs privalomąjį nurodymą dėl savivališkos statybos padarinių šalinimo, ir kokiais terminais turi atlikti, siekdamas įteisinti savivališką statybą. Šiame straipsnyje aptartos ir teisinės pasekmės, kurios kyla tokių veiksmų per įstatymo nustatytą terminą neatlikus. Pagal TPSVPĮ 14 straipsnio 7 dalį jeigu asmuo per nustatytą privalomojo nurodymo įvykdymo terminą šio straipsnio 2 dalyje nurodyto nurodymo neįvykdo arba negauna statybą leidžiančio dokumento, Inspekcija privalomąjį nurodymą perduoda priverstinai vykdyti antstoliui, išskyrus atvejus, kai iškelta byla dėl privalomojo nurodymo teisėtumo arba privalomojo nurodymo įvykdymo termino pratęsimo. Tokiais atvejais privalomasis nurodymas, jeigu buvo skundžiamas jo teisėtumas, perduodamas vykdyti antstoliui po teismo sprendimo nepanaikinti privalomojo nurodymo įsiteisėjimo arba kai sueina teismo nustatyti papildomi privalomojo nurodymo įvykdymo terminai ar įsiteisėja teismo sprendimas dėl privalomojo nurodymo termino nepratęsimo. Šios įstatymo nuostatos aiškiai patvirtina įstatymų leidėjo tikslą įtvirtinti terminus, per kuriuos asmeniui sudaroma galimybė išaisyti statybos darbų trūkumus įstatymo nustatyta tvarka. To nepadarius pradedamas priverstinio vykdymo procesas.

33. Atkreiptinas dėmesys, kad, sprendžiant dėl savivališkos statybos padarinių šalinimo, susiklosto dvi skirtingos teisinės situacijos, jei yra poreikis tik pašalinti savivališkos statybos padarinius, ir jei siekiama pasinaudoti teise įteisinti savivališką statybą ir tokių veiksmų per įstatymo leidžiamą terminą neatlikus. Tai susiję ir su poreikiu gauti bendraturčių sutikimą. Toks sutikimas reikalingas tik įstatymo nustatytais atvejais. Pagal TPSVPĮ 14 straipsnio 5 dalį asmenys turi teisę teisės aktų nustatyta tvarka parengti statinio projektą ir, sumokėję Statybos įstatymo 1 priede nustatytą įmoką už savavališkos statybos įteisinimą, gauti statybą leidžiantį dokumentą tais atvejais, kai žemės sklype (teritorijoje), kuriame (kurioje) yra savavališka statyba, tokios paskirties naujo statinio statyba yra galima arba tokie šio statinio rekonstravimo, remonto ar griovimo darbai yra galimi pagal galiojančius detaliuosius planus ar žemės valdos projektus (jeigu jie privalomi), taip pat bendruosius planus ar specialiojo teritorijų planavimo dokumentus ir tokia statyba neprieštarauja imperatyviems aplinkos apsaugos, paveldosaugos, saugomų teritorijų apsaugos teisės aktų reikalavimams. Iš esmės tai reiškia, kad asmuo, siekiantis įteisinti savivališką statybą, turi atlikti tuos pačius veiksmus, kurie atliekami siekiant įgyvendinti statytojo teises įstatymų nustatyta tvarka. Ir priešingai, pagal Statybos įstatymo 3 straipsnio 3 dalies 2 punktą nustatyti reikalavimai statytojo teisei įgyvendinti (įskaitant reikalavimą turėti statybą leidžiantį dokumentą) netaikomi, jeigu statinį teismo sprendimu arba vykdamas Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos privalomąjį nurodymą griaua (atstato), jo dalis išardo (atstato) ne Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos. Atitinkamai ir Statybos įstatymo 27 straipsnio 5 dalies 1 dalies 7 punkte nustatyta, kad statybos leidimas nugriauti ypatingą ar neypatingą statinį yra būtinas, išskyrus atvejus, kai statinys griauamas vykdamas teismo sprendimą ar Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos privalomąjį nurodymą. Taigi, asmeniui vykdamas teismo sprendimu nustatytą įpareigojimą pašalinti savivališkos statybos padarinius, statybą leidžiantis dokumentas, atitinkamai ir bendraturčių sutikimas dėl tokio dokumento išdavimo, nereikalingas, todėl tai nėra kliūtis įvykdyti teismo sprendimą dėl savivališkos statybos padarinių šalinimo.
34. Teisėjų kolegija taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad kasaciniame skunde keliama klausimai dėl savivališkos statybos padarinių pašalinimo būdo (ieškovų nuogastavimai dėl poreikio nugriauti stogą ir kt.) nepatenka į šios bylos nagrinėjimo ribas. Tokio pobūdžio klausimai sprendini vykdomojoje byloje (CPK 278, 589 straipsniai). CPK 278 straipsnio 1 dalis ir 589 straipsnio 1 dalis sudaro vieną visumą ir skirtos teismo sprendimo trūkumams pašalinti ir tais atvejais, kai teismo sprendimas yra vykdytinas ir kai kyla teismo sprendimo vykdymo neaiškumų. Pažymėtina, kad nei sprendimo išaiškinimas (CPK 278 straipsnis), nei sprendimo vykdymo tvarkos išaiškinimas (CPK 589 straipsnis) negali nustatyti kitokių ar papildomų teisių bei pareigų, negu buvo nustatyta teismo sprendimu, dėl kurio išaiškinimo ar dėl kurio vykdomo tvarkos išaiškinimo buvo kreiptasi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-5-695/2015).
35. Apibendrinama šioje nutartyje nurodytus argumentus, teisėjų kolegija konstatuoja, kad tuo atveju, kai byloje yra siekiama įgyti teisę atlikti savivališkos statybos įteisinimo darbus be bendraturčių sutikimo, turi būti nustatyta, ar yra būtinas bendraturčių sutikimas atlikti tokius darbus, ar tokia teisė įgyvendinama per teismo nustatytą terminą teismo sprendimu įvykdyti, ir tik nustatčius, kad toks terminas yra nepasibaigęs, gali būti vertinama, ar toks bendraturčių atsisakymas yra pagrįstas. Kitoks teisės normų, susijusių su savavališkos statybos padarinių, konstatuotų teismo sprendimu, šalinimu, aiškinimas paneigtų įsiteisėjusio teismo sprendimo galią ir sudarytų sąlygas piktnaudžiauti teise. Bylinėjimasis negali būti savitiksliis, todėl teismas pirmiausia ir turi vertinti, ar asmuo, siekiantis pašalinti savivališkos statybos padarinius ir šią statybą įteisinti, dar turi tokią teisę. Jei asmuo, padaręs statybą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimą – atlikęs savavališkos statybos darbus, nustatytu terminu nepasinaudojo jam suteikta galimybė išaisyti šį teisės pažeidimą ir įteisinti savavališkos statybos darbus, jis prisiima riziką (atsakomybę), kad toks teismo sprendimas bus vykdomas priverstinai. Statytojo teisė įteisinti savivališką statybą negali būti neribota laiko atžvilgiu, dėl to statytojui nustatomas terminas pasinaudoti šia teise. Tokia situacija, kai teisės pažeidimas tęsiasi neribotą laiką ir savavališkos statybos nei įteisinamos, nei atkuriamos iki savavališkų statybų buvusi padėtis, negali būti toleruojama, nes tai prieštarautų teisinio tikrumo principui, pažeistų teisingumo, protingumo principus ir reikštų statytojo piktnaudžiavimą teise. Atitinkamai savavališkos statybos įteisinimo be bendraturčių sutikimo galimybės vertinimas nepaisant to, ar teismo sprendimu nustatytas terminas tokiems veiksams atlikti yra suejęs, sukurtų teisinio netikrumo ir neapibrėžtumo situaciją, nes tokios statybos įteisinimo siekiantis asmuo turėtų neribotas galimybes tokio įteisinimo siekti net ir pasibaigus teismo nustatytam terminui savavališkos statybos padariniams pašalinti.
36. Egzistuoja viešasis interesas, kad savavališkos statybos padariniai būtų pašalinti per įmanomai trumpiausią terminą, todėl teisė įteisinti savavališką statybą, taip pat ir teisė ją įteisinti be bendraturčių sutikimo gali būti įgyvendinama tik per nustatytą terminą. Nors sutiktina su kasacinio skundo argumentu, kad teismo nustatytas terminas savavališkai statybai įteisinti nėra naikinamasis, minėta, jis gali būti teismo pratęstas, vadovaujantis CPK 284 straipsniu, kaip buvo ir nagrinėjamos bylos atveju, **tačiau tokioje, kaip nagrinėjamos bylos, situacijoje, kai teismo nustatytas ir pratęstas terminas jau yra pasibaigęs, konstatuotina, kad asmuo neb turi teisės savavališką statybą įteisinti.**
37. Taip pat pripažintina, kad nagrinėjamoje byloje pareikštu ieškiniu ieškovai iš esmės skundžiasi dėl išnagrinėtos bylos, kurioje ieškovui nustatyta pareiga pašalinti savavališkos statybos padarinius, proceso rezultato, siekdami pakeisti tiek savavališkos statybos padarinių šalinimo būdą, tiek terminą, per kurį jie tokią teisę turėjo, tačiau pažymėtina, kad Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalini neuzikrinama teisė į palankią proceso baigtį (žr., pvz., EŽTT1997 m. spalio 9 d. sprendimo byloje *Andronicou ir Konstantinou prieš Kiprą*, peticijos Nr. 25052/94, par. 201).
38. Nagrinėjamos bylos aplinkybės vertinant nuosavybės teisių apsaugos ir teisingos susidūrusių interesų pusiausvyros nustatymo aspektu, pažymėtina, kad ieškovams jau buvo suteikta galimybė įteisinti savavališką statybą per teismo nustatytą terminą, vėliau teismui pratęsus šį terminą, panašaus pobūdžio prašymų dėl pakartotinio termino pratęsimo nepateikta. Be to, jau anksčiau (žr. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. spalio 11 d. nutartį) ieškovui išaiškinta teisė kreiptis į teismą su prašymu pripažinti teisę be bendraturčių sutikimo gauti statybą leidžiantį dokumentą. Taigi pačių ieškovų veiksmai (neveikimas, nepakankamas rūpestingumas) nulėmė susiklosčiusią situaciją. Bylą nagrinėję teismai pagrįstai nurodė, kad ieškinių reikalavimų tenkinimas nagrinėjamoje byloje reikštų ir neteisėtą įsiteisėjusio teismo sprendimo peržiūrą bei pakeitimą, paneigtų tokio sprendimo *res judicata* galią.
39. Kasaciniame skunde minimi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Konstitucinio Teismo, Europos Žmogaus Teisių Teismo išaiškinimai nagrinėjamoje byloje, kurioje sprendžiamas klausimas dėl teisės įteisinti savavališką statybą be bendraturčių sutikimo, nėra aktualūs, nes šie išaiškinimai siejami su savavališkos statybos padarinių šalinimu, proporcingumo principo taikymu parenkant būdus, kaip tokie padariniai gali būti pašalinti. Minėta, šiuo atveju dėl taikytinų savavališkos statybos padarinių pašalinimo būdų yra nuspręsta įsiteisėjusiais teismų procesiniais sprendimais ir tai nėra šios bylos nagrinėjimo dalykas.

40. Kasacinio skundo argumentai, kad bylą nagrinėję teismai neatskleidė bylos esmės ir netinkamai identifiko ginčo dalyką, nepripažinę ieškovo teisės savavališkos statybos faktą spręsti kompleksiskai, t. y. dalį padarinių pašalinant, dalį – įteisinant, atmetami kaip nepagrįsti. Kaip minėta, šios bylos nagrinėjimo dalyką sudaro vertinimas, ar tokio pobūdžio darbus, susijusius su savavališkos statybos padariniais, atlikti ir juos įteisinti galima be bendraturčių sutikimo. Tokio reikalavimo tenkinimas yra neatsiejamai susijęs su pačių ieškovo teise tiek tokius darbus atlikti, tiek juos įteisinti. Bylą nagrinėję teismai pagrįstai konstatavo, kad, pasibaigus teismo nustatytam terminui teismo sprendimui įvykdyti, tokia teisė nebegali būti įgyvendinama.
41. Kiti kasacinio skundo argumentai taip pat nesudaro pagrindo keisti ar naikinti teisėtos ir pagrįstos apeliacinės instancijos teismo nutarties, todėl kasacinis teismas plačiau dėl jų nepasisako.

Dėl bylos procesinės baigties ir bylinėjimosi išlaidų

42. Teisėjų kolegija, apibendrindama išdėstytus argumentus, konstatuoja, kad bylą išnagrinėję teismai tinkamai taikė ir aiškino teisės normas, reglamentuojančias teisę įteisinti savavališkos statybos darbus be bendraturčių sutikimo, tinkamai apibrėžė bylos ribas, todėl kasacinis skundas netenkinamas, o skundžiama Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 25 d. nutartis paliekama nepakeista.
43. Atmetus ieškovo kasacinį skundą, jų patirtos bylinėjimosi išlaidos neatlyginamos.
44. Atsakovė I. M. nepateikė įrodymų, pagrindžiančių jos kasaciniame teisme patirtas bylinėjimosi išlaidas, ir prašymo tokias išlaidas atlyginti, todėl jų atlyginimo klausimas nesprendžiamas.
45. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 25 d. pažymą apie išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu, nagrinėjant bylą kasaciniame teisme buvo patirta 35,40 Eur dokumentų įteikimo išlaidų. Šių išlaidų atlyginimas, atsižvelgiant į kasacinės bylos išnagrinėjimo rezultatą, valstybei priteistinas iš ieškovo lygionis dalimis (CPK 92 straipsnis, 96^a straipsnio 1 dalis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 25 d. nutartį palikti nepakeistą.

Priteisti iš ieškovo K. M. (*duomenys neskelbtini*) ir N. M. (*duomenys neskelbtini*) po 17,70 Eur (septyniolika Eur 70 ct) bylinėjimosi išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų kasaciniame teisme įteikimu, atlyginimo į valstybės biudžetą (ši suma mokėtina į Valstybinės mokesčių inspekcijos (j. a. k. 188659752) biudžeto pajamų surenkamąją sąskaitą, įmokos kodas 5662).

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai

Donatas Šernas

Egidija Tamošiūnienė

Agnė Tikniūtė